

bioveem

nieuwsbrief

biologische melkveehouderij versterken en verbreden

in dit nummer

- Niets zo veranderlijk als een mens?
- Veehoudersbijeenkomst Bioveem
- Benutting van de N-mineralisatie na scheuren gras/klaver
- LNV over Bioveem
- Economisch resultaat ook op Bioveebedrijven onder druk
- Vooral aandacht voor uiergezondheid

Niets zo veranderlijk als een mens?

Boeren worden vaak behoudend genoemd, niet open voor veranderingen en vernieuwingen. Maar wie de landbouw beter kent, weet dat boeren altijd op zoek zijn. Op zoek naar oplossingen voor knelpunten en verbetering van het gehele bedrijf. En als iets lijkt te werken worden veranderingen heel snel doorgevoerd! Boeren zoeken niet naar nieuwtjes om de nieuwtjes, maar naar een bedrijfssysteem als geheel dat voor hen werkt, waar voor hen evenwicht en rust zit.

Daar zit ook de kern van het 'kennisoverdrachtsprobleem'. Nieuwe bedrijfskennis wordt niet van 'boven' naar 'beneden' ontwikkeld en overgedragen (universiteit > praktijkonderzoek > implementatie in de praktijk). Nee, veel meer van 'onder' naar 'boven' of in cirkelbewegingen. Het is zelden de onderzoeker die iets bedenkt, maar juist de praktijk. Wel kan door onderzoek nieuwe kennis worden uitgewerkt of samen met onderzoekers, adviseurs en vertrouwenspersonen zichtbaar worden gemaakt. Dan ontstaat er een proces waarbij steeds meer mensen betrokken raken. Als men deze start van praktische kennisvernieuwing negeert, dan lijken boeren soms behoudend.

Ook het ministerie van LNV staat steeds meer open voor kennisvernieuwing uit de praktijk. Om

Kennisontwikkeling in de praktijk, hier een experiment met Smalle Weegbree in grasland

verandering en ontwikkeling te stimuleren zijn netwerken rondom veehouders zeer belangrijk. Bioveem is zo'n netwerk. Veehouders centraal, omgeven door onderzoekers en adviseurs. Beetje

bij beetje ontstaan er nieuwe inzichten. Stapsgewijs worden in de praktijk nieuwe systemen ontwikkeld en toegepast. Dit zichtbaar maken en verder ontwikkelen is de uitdaging in Bioveem. Daar ligt ook de uitdaging voor partijen in de samenleving die graag verandering willen in de agrarische sector. Zij moeten zich echter wel realiseren dat in een dergelijke kennisnetwerk de formele wetenschappelijke kennis slechts een ondergeschikte rol speelt. Veel belangrijker is het om de ervaringskennis op een goede wijze te evalueren en te integreren.

En de boer? Hij is net zo veranderlijk als een mens, aan hem zal het niet liggen.

Bert Philipsen, projectleider

Veehoudersbijeenkomst Bioveem; informeel en inspirerend

Niet de onderzoekers maar de veehouders aan het woord, dat was het motto van deze zomerbijeenkomst. En het werkte!

Na een hartelijke ontvangst en een korte introductie in de veldschuur van maatschap van Liere (Esbeek) nam Marco deze dynamische groep boeren mee voor een rondleiding over zijn bedrijf. Midden in het graanveld gaf hij toelichting op zijn vruchtwisselingsplannen. Daar kwamen de gesprekken echt goed op gang. Vooral het bietenperceel gaf aanleiding tot boeiende discussies.

Aan het eind van de middag gaven enkele veehouders toelichting op thema's die op hun bedrijf aan de orde zijn. Bennie Tomassen prikkelde de discussie over mogelijke maatregelen om het celgetal onder controle te houden, Huib Bor gaf toelichting op het gebruik van etherische oliën en Anne Koekoek sprak over graslandbeheer.

Opnieuw bleek dat deze veehouders over veel ervaringskennis beschikken die moeilijk op papier te vatten is. Tijdens informele gesprekken kwamen veel bruikbare adviezen, tips en werkwijzen op tafel. En dat was nu precies de bedoeling.

1. Ronde tafel gesprek, de beste manier om ervaringen te delen
2. Marco weet wat hij wil met graan
3. Toelichting op hogere opbrengsten door beter graslandbeheer
4. Inspirerende discussie in het bietenveld
5. Ook tijd voor ontspanning; alles onder controle!

Benutting van N-mineralisatie na scheuren gras/klaver door snijmaïs

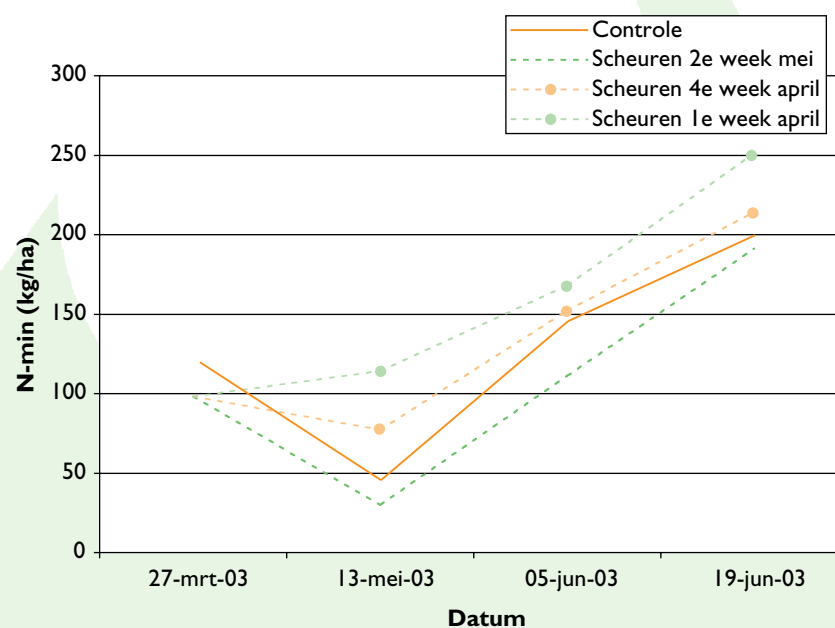
In principe komt er uit een gras/klaverzode genoeg stikstof vrij om een goed gewas snijmaïs te telen. Vorig jaar liet een proef bij Pieter Boons en Marco van Liere echter zien, dat de stikstof uit een half mei gescheurde gras/klaver niet snel genoeg vrijkomt. In dat geval kan bijbemesten van snijmaïs tot hogere opbrengsten leiden. Dit heeft wel tot gevolg dat de reststikstof in het najaar nog hoger is waardoor er nog meer stikstof verloren gaat.

Maïs telen na gras/klaver betekent in de biologische praktijk het volgende:

- 1) Bemesten gras/klaver;
- 2) Snede gras/klaver maaien;
- 3) Gras/klaver scheuren;
- 4) Snijmaïs bemesten en inzaaien.

Onderzoeksvraag: Wordt door het eerder scheuren van de gras/klaverzode, de stikstof-mineralisatie beter benut omdat de mineralisatie eerder op gang komt? Hiermee zou mest kunnen worden bespaard en de stikstofverliezen in het najaar worden gereduceerd. Mogelijk is de jaarproductie van gras/klaver en snijmaïs echter lager.

Figuur 1: Verloop N-mineraal (0-60 cm) bij Pieter Boons in snijmaïs na scheuren van gras/witte klaver

Bij Pieter Boons en Marco van Liere is een veldproef aangelegd waarbij drie tijdstippen van scheuren worden vergeleken met de praktijk (controle). In de controlebehandeling wordt de gras/klaver bemest (20 m³) en de snijmaïs (30 m³).

Inmiddels is al vier keer de beschikbare hoeveelheid stikstof (Nmin) gemeten en zijn er duidelijke trends te herkennen. In figuur 1 is te zien dat de behandelingen waar de gras/klaver vroegtijdig is gefreesd de beschikbaarheid van minerale stikstof hoger ligt. Dit wordt aan de ene kant veroorzaakt doordat de gefreesde grasmat geen stikstof meer opneemt en aan de andere kant dat gefreesde zode meer kans krijgt uit te mineraliseren. Opbrengstbepalingen in het najaar moeten uitwijzen of dit ook resulteert in hogere opbrengsten.

Nick van Eekeren, Louis Bolk Instituut
Idse Hoving, Praktijkonderzoek

LNV over Bioveem

Het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) is de belangrijkste financier van Bioveem. Zij is verantwoordelijk voor zo'n 70% van het totale budget. Henk Huizing van de Directie Landbouw over de redenen van LNV om Bioveem te financieren:

LNV steunt biologisch

De overheid ziet graag dat in 2010 zo'n tien procent van alle landbouwgrond wordt gebruikt voor biologische landbouw. De redenen hiervoor zijn de groeiende vraag naar biologische producten en dat biologische landbouw een voortrekkersrol kan hebben voor de gangbare landbouw. Het financieren van onderzoek en kennisprojecten

Er is grote behoefte aan kennis over biologische productiemethoden

ten zoals Bioveem is een speerpunt in het LNV-beleid voor de biologische landbouw, omdat er bij biologische boeren grote behoefte is aan nieuwe kennis over biologische productiemethoden en knelpunten in de bedrijfsvoering. Bioveem speelt prima in op deze behoefte. Het gaat in Bioveem zowel om kennisontwikkeling als ook om kennisverspreiding en het beter toegankelijk maken van beschikbare kennis. Dat laatste wordt

ook nog wel eens als een knelpunt ervaren.

Bioveem is een mooi voorbeeld van het actief samen optrekken van veehouders, onderzoek en andere betrokkenen bij de biologische melkveehouderij. Ook daarom draagt LNV Bioveem een warm hart toe.

Biologische bedrijfsvoering vergemakkelijken

In Bioveem definiëren veehouders, onderzoekers en voorlichters knelpunten en oplossingsrichtingen in de bedrijfsvoering van de biologische melkveehouderij. De resultaten maken biologische bedrijfsvoering voor een grotere groep veehouders haalbaar, de stap om tot omschakeling over te gaan wordt verkleind. Het is daarom belangrijk dat de resultaten doorstromen naar de gehele Nederlandse melkveehouderij. Nadrukkelijk wordt de gangbare praktijk aangesproken en worden gangbare veehouders opgenomen in de studieclubs rond Bioveem.

Integratie biologisch in onderwijs

Bioveem beoogt ook bij te dragen aan de integratie van biologische landbouw in het reguliere onderwijs. In het project BioDier wordt gewerkt aan nieuwe onderwijsprogramma's voor het middelbaar en hoger agrarisch beroepsopleiding, waarbij kennis en faciliteiten uit Bioveem worden ingezet. Hiermee kan de veehouder van de toekomst zich al bij zijn opleiding kennis ver-

Bioveem geeft inzicht in verschillen tussen de kostprijs van biologische melk t.o.v. gangbare melk

werven van ecologische principes van landbouw en alternatieve methoden voor een duurzame veehouderij.

Afzet vergroten

De afzet van biologische melk groeit momenteel minder hard dan wenselijk is. Naast promotiecampagnes kan betere organisatie en transparantie in de keten ook de afzet bevorderen. Bioveem kan daaraan bijdragen door informatie te leveren over biologische productiewijzen en het verschil in kostprijs tussen biologische en gangbare melk. Resultaten van dit onderzoek kunnen ook leiden tot kostprijsverlaging. Dit is een niet onbelangrijk thema omdat ook voor de afzet van biologische veehouderijproducten de concurrentiekracht van belang is.

Economisch resultaat ook op Bioveebedrijven onder druk

De economische resultaten van de Bioveebedrijven staan, net zoals bij de gangbare melkveebedrijven onder druk. Dit blijkt uit een vergelijking van 14 bedrijven over 2001 en 2002. Om een beter beeld van de verschillen tussen Bioveebedrijven te krijgen wordt voor twee bedrijven ingegaan op de kostprijs en bedrijfsstrategie.

Vergelijking 2001 en 2002

Gemiddeld is de bedrijfsstructuur bij de groep niet veel gewijzigd (tabel 1). De totale bedrijfsmelkproductie is vrijwel gelijk gebleven. Dit geldt ook voor het aantal koeien. De bedrijfsoppervlakte is wel uitgebreid.

De melkopbrengsten waren in 2002 ruim 2 eurocent per kg lager (tabel 2). Dit komt vooral doordat vier bedrijven te maken kregen met het faillissement van hun melkafnemer. De melkopbrengst van de overige 10 bedrijven is slechts licht gedaald (zie getal tussen haakjes). De toegevoegde kosten zijn wel iets afgenomen, maar dit kon een daling van het saldo met 1,5 eurocent per kg niet voorkomen.

De vaste kosten zijn ook gestegen. Dit komt vooral door hogere bewerkingskosten en hogere

Uit dit bedrag moet het geld komen voor de investeringen en de aflossingen. Ook de reserveringscapaciteit is gedaald, maar minder sterk dan het netto-bedrijfsresultaat.

Mulder en van Dorp

Binnen Bioveem komen grote verschillen in ondernemers en bedrijven voor. Van Dorp en Mulder hebben gemeen dat ze zich beiden op de landbouwtak richten (geen zorg, recreatie e.d.). Van Dorp heeft steeds een groeistrategie gevolgd en is van plan deze voort te zetten. Dit heeft er in 2001 toe geleid dat hij een akkerbouwbedrijf heeft overgenomen. Mulder wil op dit moment niet groeien in melkquotum, omdat dit niet in zijn situatie en visie past. Hij streeft naar maximale zelfvoorziening, daarnaast streeft hij niet zozeer naar maximalisatie van zijn inkomen maar naar een inkomen dat voldoende hoog is.

Mulder streeft naar een voldoende hoog inkomen

In de economische resultaten is het verschil in strategie goed terug te zien. Mulder realiseert een hoog saldo, 5,6 eurocent hoger dan het gemiddelde Bioveebedrijf. De vaste kosten bij Mulder zijn hoog omdat hij die op relatief weinig kilogrammen deelt. Het gaat hier echter voor een belangrijk deel om berekende kosten (arbeid, rente), dus qua kasstroom kan de situatie er heel anders uitzien. Dit blijkt ook uit de reserveringscapaciteit die per kg melk behoorlijk hoog is.

Van Dorp haalt zijn schaalvoordeel vooral bij de vaste kosten. De arbeidskosten zijn laag. Het netto-bedrijfsresultaat is duidelijk hoger dan het gemiddelde van de Bioveebedrijven. Per kg melk is de reserveringscapaciteit slechts iets hoger dan Mulder. Door de grotere omvang is de reserveringscapaciteit op bedrijfsniveau duidelijk groter. Dit najaar gaan we met de ondernemers in discussie over de economische cijfers. Daar komen we vast nog op terug.

Alfons Beldman, Co Daatselaar,
Gerben Doornwaard, LEI

Tabel 1: Kengetallen 14 Bioveem bedrijven in 2001 en 2002 en bedrijven Mulder en Van Dorp in 2002.

Technische kengetallen	Bioveem (14)		Mulder	Van Dorp
	2001	2002	2002	2002
Jaar				
Koeien	67.4	67.9	38.0	93.3
Oppervlakte cultuurgrond	50.7	57.1	33.1	69.5
Totale melkproductie	422025	421328	242195	583696
Intensiviteit (kg melk / ha cultuurgrond)	8324	7379	7317	8399
Melkproductie per koe (kg)	6260	6209	6374	6256
Percentage vet	4.42	4.50	4.88	4.28
Percentage eiwit	3.42	3.44	3.62	3.48

rentekosten. Voor een deel zijn dit berekende kosten (b.v. rentekosten, eigen arbeid), dus men merkt dit niet direct in de kasstroom van het bedrijf. De reserveringscapaciteit is volledig gebaseerd op echte geldstromen (inclusief b.v. privé-uitgaven en inkomsten van buiten het bedrijf).

Van Dorp volgt een groeistrategie, hij heeft veel machines maar lage arbeidskosten

De totale melkproductie van 14 Bioveebedrijven is in 2002 nagenoeg gelijk gebleven in vergelijking met 2001

Tabel 2: Economisch resultaat 14 Bioveem bedrijven 2001 en 2002 en bedrijven Mulder en van Dorp 2002 (Euro's per 100 kg melk, tussen haakjes melkopbrengst 10 bedrijven)¹

	Bioveem (14)		Mulder	Van Dorp
	2001	2002	2002	2002
Jaar				
Melk en zuivel	39.83 (40.76)	37.65 (40.53)	42.26	41.46
Omzet en aanwas	4.57	4.75	6.75	4.86
Overig	7.87	8.00	8.00	6.25
Totaal opbrengsten (a)	52.27	50.40	57.01	52.76
Veevoer	6.82	5.86	7.09	11.06
Overige kosten vee en gewassen	4.80	5.50	5.11	2.40
Saldo per 100 kg melk (a-b)	40.65	39.05	44.81	39.30
Bewerkingskosten	27.42	29.06	45.46	24.60
arbeid (betaald en berekend) (c)	20.26	21.52	33.85	17.24
werk door derden	3.27	3.70	6.67	3.14
afschrijving machines en werktuigen	3.89	3.84	4.94	4.22
Grond & afschrijving gebouwen	5.41	6.60	7.03	6.24
Huur quota	0.46	0.30	0.00	0.41
Rente (berekend)	4.97	8.53	11.69	7.90
Overig	10.09	11.36	10.72	7.38
Niet toegerekende kosten (d)	48.35	55.85	74.90	46.53
Kosten (b+d=e)	59.97	67.21	87.10	59.99
Netto bedrijfsresultaat (a-e=f)	-7.70	-16.81	-30.09	-7.23
Reserveringscapaciteit	12.42	9.07	11.86	12.73

¹ Het economisch resultaat van 2001 in nieuwsbrief nr. 4 wijkt af door een foutief berekende rente en enkele andere kleine wijzigingen.

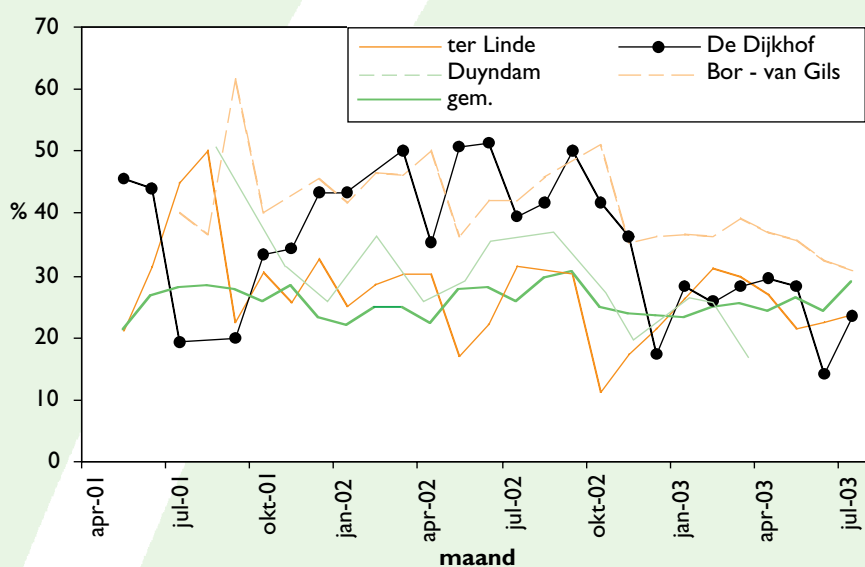
Vooral aandacht voor uiergezondheid

Tot nu toe is er in Bioveem veel aandacht geweest voor uiergezondheid. Dat is ook vrij logisch: koeien met een slechte uiergezondheid produceren niet optimaal, de veehouder ergert zich ten minste twee keer per dag aan de problemen en bovendien kost een voortdurend hoog celgetal in de tankmelk geld.

Extra maatregelen hebben effect

In figuur 1 is het verloop van het percentage hoog celgetalkoeien weergegeven op bedrijven waar extra aandacht wordt besteed aan uiergezondheid. Ter vergelijking is ook het gemiddelde van alle bedrijven weergegeven: dat schommelt steeds rond de 25%, met in de zomer de hogere waarden en in de winterperiode de lagere percentages. Voor een goede uiergezondheid zien we graag dat minder dan 15 procent van de koeien een hoog celgetal heeft.

Figuur 1: Percentage koeien met een hoog celgehalte

Op de bedrijven met extra aandacht voor uiergezondheid varieerde het percentage koeien met een hoog celgetal van 10 tot 60 procent. Aanvankelijk was het percentage koeien steeds hoger dan het gemiddelde van alle bedrijven, het laatste jaar liggen ze rondom het gemiddelde. Het vasthouden en mogelijk verder verbeteren van de situatie is op die bedrijven uitgangspunt.

Bedrijf ter Linde heeft nu een percentage hoogcelgetalkoeien van ca. 25%, waar eerst 50% van de koeien een hoog celgetal had. Op het bedrijf worden bij voorkeur

homeopathische remedies toegepast voor het oplossen van problemen en verhogen van de weerstand van koeien. Staphylococci (STC) zijn de belangrijkste, moeilijk te bestrijden bacteriën bij hoogcelgetalkoeien. 13 koeien werden wegens een voortdurend hoog celgetal afgevoerd.

Ook op de Dijkhof lijkt het probleem van de hoogcelgetalkoeien nu beheersbaar. Er is gebruik gemaakt van antibiotica bij koeien met mastitis en in een aantal gevallen bij het droogzetten van hoogcelgetalkoeien. Bovendien werden deze koeien een tijdlang in een aparte groep gehouden

en gemolken om besmetting tijdens het melken te voorkomen. Veel melkmonsters bleken op de Dijkhof besmet te zijn met staphylococci (STC) en ook

Streptococcus Uberis kwam voor. In 2002 werden 13 koeien wegens een hoog celgetal afgevoerd om de besmettingsdruk te verlichten. Twee keer is met alle betrokkenen de situatie op het bedrijf doorgenomen en zijn bij het bedrijf passende adviezen gegeven.

Ook bij Duijndam hebben preventieve maatregelen, waaronder het afvoeren van 17 koeien, effect gehad. Toch wordt de streefwaarde van minder dan 15% koeien met een hoog celgetal nog niet gehaald. Op dit bedrijf is de voeding een aantal keren onderwerp van gesprek geweest en is o.a. een screening voor BVD, IBR en Para_TBC uitgevoerd.

Bij Bor is een aantal koeien met antibiotica behandeld als uiterste maatregel om het celgetal op een normaal niveau te krijgen. Daarna is met homeopathische en

bloesemremedies geprobeerd het celgetal te verlagen. Staphylococcus Aureus en Streptococcus Uberis komen relatief veel voor en zijn, zeker als ze al lang aanwezig zijn, moeilijk te bestrijden. In figuur 1 is te zien dat er een dalende tendens is; het niveau is echter nog te hoog. Vijf koeien met regelmatig een hoog celgetal zijn afgevoerd. Op dit bedrijf komt weinig klinische mastitis voor.

Conclusie

De maatregelen ter verbetering van de uiergezondheid op de Bioveembedrijven hebben effect. Als de melkmachine goed werkt en de melktechniek optimaal is, kan de aandacht gericht worden op andere factoren die de uiergezondheid mede bepalen. Na soms vrij rigoureuze maatregelen om het bedrijf te saneren staat preventie voorop. De aandacht voor een goede uiergezondheid mag, ook als er geen problemen zijn, niet verslappen.

Gidi Smolders, Praktijkonderzoek

colofon

In Bioveem bundelen veehouders, onderzoekers en adviseurs de komende jaren hun specifieke kennis, visies en vaardigheden.

Missie:

Gezamenlijk een unieke bijdrage leveren aan de versterking, ontwikkeling en uitbreiding van de biologische melkveehouderij in Nederland.

Bioveem is een initiatief van;

Animal Sciences Group, Divisie Praktijkonderzoek

De organisatie voor onderzoek en kennisoverdracht in de dagelijkse praktijk van de Nederlandse veehouderij. Onafhankelijk, Objectief en Open.

Louis Bolk Instituut

Pionier in wetenschappelijk onderzoek en vernieuwing van de biologische landbouw, voeding en geneeskunde. Verbindt Wetenschap met Ecologie, Ethiek en Landbouwpraktijk.

DLV-adviesgroep n.v.

Grensverleggende advisering door continue vernieuwing in ondernemerschap. Direct en flexibel inspelen op veranderende markten en tegemoet te komen aan specifieke wensen van opdrachtgevers.

In samenwerking met: GD, PRI, LEI en ASG, Divisie DO.

Bioveem wordt mede gefinancierd door Rabobank Nederland, Stichting Stimuland Overijssel, Stuurgroep Landbouw Innovatie Noord-Brabant en de Provincie Gelderland, Provincie Fryslân en Provincie Overijssel, Provincie Zuid-Holland.

Bioveem Secretariaat

Postbus 2176
8203 AD Lelystad
Telefoon 0320-293211
Fax 0320-241584
Bioveem@pv.agro.nl

Redactie

C. Staal PV, Lelystad

Ontwerp en vormgeving

het Effect communicatiebureau

Druk

Dukkerij Cabri B.V. Lelystad

Gratis exemplaren van de nieuwsbrief zijn aan te vragen bij het secretariaat. Overname van artikelen is toegestaan mits voorzien van duidelijke bronvermelding.